

ΑΡΘΡΟ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Επικοινωνία:

Γραφείο Επικοινωνίας
Τομέας Προώθησης και Προβολής, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τηλ. 22894304
ηλ. διεύθυνση: prinfo@ucy.ac.cy,
ιστοσελίδα: www.ucy.ac.cy/pr

Ο Ισπανικός Εμφύλιος

** του Σταύρου Τομπάζου*

Το προσεχές Σάββατο (24 Σεπτεμβρίου 2016,, στο Θέατρο Δέντρο, οδός Ενότητας 33, Παλουριώτισα, στις 18:00 και 21:00) προβάλλεται η «Σκοτεινή Πέτρα» του Αλπέρτο Κονεχέρο σε σκηνοθεσία του Κωσταντίνου Ασπιώτη. Το θεατρικό έργο εμπνέεται από τη ζωή του Ραφαέλ Ροτρίγκεθ Ραπούν, που υπήρξε σύντροφος του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα τα τελευταία χρόνια της ζωής και των δύο. Απεβίωσαν κατά τη διάρκεια του ισπανικού εμφυλίου (1936-1939).

Η «Σκοτεινή Πέτρα» επιβεβαιώνει άλλη μια φορά ότι, παρόλο που την ιστορία γράφουν οι νικητές, η ήττα αποτελεί αστείρευτη πηγή δημιουργίας για την τέχνη και τη λογοτεχνία. Ο κατάλογος των έργων που κυκλοφορούν στην ελληνική γλώσσα και αφορούν στον ισπανικό εμφύλιο περιλαμβάνει κλασσικούς συγγραφείς όπως ο Χέμινγκουεϊ, ο Όργουελ, ο Κέστλερ, ο Μαλρό, καθώς και ένα πολύ μεγάλο αριθμό πιο σύγχρονων ή λιγότερο γνωστών

συγγραφέων όπως ο Χουάν Ενσλάβα Γκαλάν, ο Αρτούρο Μπαρέα, ο Χεσούς Φερνάντεθ Σάντος, ο Λεονάρδο Παδούρα.

Ο εμφύλιος πόλεμος δεν ήταν απλώς μια σύγκρουση ανάμεσα στους φασίστες του Στρατηγού Φράνκο και τις «δημοκρατικές δυνάμεις». Ήταν ένας πόλεμος βαθιά ταξικός, κατά τον οποίο από τη μια πλευρά εξελισσόταν μια κοινωνική επανάσταση και από την άλλη μια φασιστική αντεπανάσταση.

Το Φεβρουάριο του 1936, ο συνασπισμός των κομμάτων της δεξιάς έχασε τις εκλογές και τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε το Λαϊκό Μέτωπο. Η αντίδραση της εθνικιστικής δεξιάς δεν άργησε να εκδηλωθεί. Σχεδόν πενήντα χιλιάδες στρατιώτες που βρίσκονταν στο ισπανικό Μαρόκο μεταφέρθηκαν στην Ισπανία με ιταλικά και γερμανικά μεταγωγικά για να τεθούν υπό τις διαταγές του στρατηγού Φράνκο. Μαζί με τον Φράνκο τάχθηκαν οι βασιλόφρονες παρατάξεις, η Ισπανική Συνομοσπονδία Αυτόνομης Δεξιάς (CEDA), η καθολική εκκλησία. Στις δυνάμεις του συγκαταλεγόταν και η περίφημη «Φάλαγκα» του Χοζέ Αντόνιο, υιού του πρώην δικτάτορα Πρίμο Δε Ριβέρα.

Τον Νοέμβριο του 1936, ο Φράνκο πορεύτηκε κατά της Μαδρίτης. Παρά την πολύμηνη πολιορκία της πόλης, οι κυβερνητικές δυνάμεις, προβάλλοντας σθεναρή αντίσταση κατάφεραν να απωθήσουν τον Φράνκο. Μετά την ήττα του στη Μαδρίτη, ο Φράνκο αποφάσισε να πορευτεί βόρεια για να καταλάβει την χώρα των Βάσκων, οι οποίοι εν τω μεταξύ αυτονομήθηκαν από την υπόλοιπη Ισπανία.

Το 1937 οι φασιστικές δυνάμεις, με τη συνδρομή της αεροπορίας της ναζιστικής Γερμανίας, κατάφεραν να προελάσουν για να καταλάβουν εν τέλει και την πρωτεύουσα Μπιλμπάο, ακυρώνοντας τα κυβερνητικά διατάγματα που παραχωρούσαν αυτονομία στους Βάσκους. Οι βομβαρδισμοί της γερμανικής αεροπορίας στην βασκική κωμόπολη Γκουέρνικα, ήταν πρωτοφανείς για την εποχή σε αγριότητα και αριθμό θυμάτων. Το έργο του Πάμπλο Πικάσο που φέρει το όνομα της πόλης αποτυπώνει αριστουργηματικά στον καμβά την οδύνη της φασιστικής θηριωδίας.

Στις αντιφασιστικές δυνάμεις, που υπερασπίστηκαν με επιτυχία τη Μαδρίτη και καθιέρωσαν σε διεθνές επίπεδο το σύνθημα “No Pasaran” που χρησιμοποιούμε μέχρι σήμερα, συγκαταλεγόταν το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ισπανίας, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ισπανίας, η Ομοσπονδία Αναρχικών Ιβηρικής (FAI) και το Εργατικό Κόμμα Μαρξιστικής Ένωσης (POUM) που θεωρείτο τροτσκιστικό.

Η κυβέρνηση της Μαδρίτης όπως και κάποιες τοπικές κυβερνήσεις, π.χ της Βαρκελώνης που ήταν η πρωτεύουσα της ημιαυτόνομης Καταλονίας, αποτελούσαν ετερόκλητο σχήμα, αφού οι «τροτσκιστές» που διώκονταν από τον Στάλιν και οι «σταλινικοί» του Κομμουνιστικού Κόμματος Ισπανίας (ΚΚΙ) βρέθηκαν, στα αρχικά στάδια του πολέμου, στο ίδιο στρατόπεδο. Η επιρροή του ΚΚΙ ήταν αρχικά πολύ μικρή, ιδιαίτερα στη Βαρκελώνη όπου κυριαρχούσε η FAI και το POUM. Από τη στιγμή όμως που ο Στάλιν μπήκε στον πόλεμο αποστέλλοντας όπλα στην Ισπανική κυβέρνηση, οι συσχετισμοί δύναμης άρχισαν να αλλάζουν υπέρ του Κομμουνιστικού Κόμματος και της ποιά δεξιάς πτέρυγας των Ισπανών Σοσιαλιστών.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου εξελισσόταν μια κοινωνική επανάσταση από τα κάτω τόσο στις αγροτικές περιοχές όσο και στις βιομηχανικές πόλεις. Οι αγρότες κολεκτιβοποιούσαν τη γη καταλύοντας τις ημιφεουδαρχικές δομές που κυριαρχούσαν στην Ισπανική επαρχία, ενώ στις πόλεις οι εργάτες έθεταν υπό τον έλεγχο τους τα εργοστάσια και τις συγκοινωνίες. Το μένος των εξεγερμένων λαϊκών στρωμάτων κατευθύνθηκε και κατά της καθολικής εκκλησίας που αποτελούσε πιστό σύμμαχο των τσιφλικάδων, των κεφαλαιοκρατών και των εξουσιαστικών ελίτ του παρελθόντος.

Αυτή η κοινωνική επανάσταση, όμως, ιδιαίτερα σε μια χώρα όπου σε πολιτικό επίπεδο η επιρροή των αναρχικών και των τροτσκιστών ήταν πολύ μεγάλη, δεν μπορούσε να τύχει της στήριξης του Στάλιν. Τίποτα δεν φοβόταν πλέον περισσότερο ο δικτάτορας της Σοβιετικής Ένωσης όσο τα ίδια τα «σοβιέτ» στην ελεύθερη και πραγματικά αυτοδιοικούμενη ισπανική τους εκδοχή. Οι «δημοκρατικές δυνάμεις» χωρίζονται έτσι σε δύο στρατόπεδα: στις δυνάμεις που υποστήριζαν ότι η κοινωνική επανάσταση ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη και αδιαχώριστη με την πάλη κατά του φασισμού (κομμουνιστές του ΡΟUM και αναρχικοί) και στις δυνάμεις που υποστήριζαν ότι η αντιφασιστική πάλη προηγείται της κοινωνικής επανάστασης (κομμουνιστές του ΚΚΙ και Σοσιαλιστές). Οι πρώτες ευνοούσαν τις πολιτοφυλακές όπου η στρατιωτική ιεραρχία δεν εμπόδιζε την ισότητα ανάμεσα στους πολιτοφύλακες ακόμη και σε επίπεδο μισθοδοσίας, ενώ οι δεύτερες ήθελαν ένα πιο παραδοσιακό και οργανωμένο στρατό. Οι πρώτες ευνοούσαν και στήριζαν τις κολεκτίβες και τα σοβιέτ, ενώ οι δεύτερες έβλεπαν την κοινωνική επανάσταση με καχυποψία που εξελίχθηκε σε εχθρότητα. Η υλική εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης και η εξάρτηση των δημοκρατικών στρατευμάτων από αυτήν καθόρισαν την έκβαση αυτής της εσωτερικής διαμάχης υπέρ του Κομμουνιστικού Κόμματος και των Σοσιαλιστών. Οι τροτσκιστές και οι αναρχικοί εκδιώχθηκαν προοδευτικά από τις δομές διακυβέρνησης και δαιμονοποιήθηκαν ως «κρυπτο-φασίστες». Η κοινωνική επανάσταση υποχώρησε.

Αν και αυτή η εσωτερική αντιπαλότητα στο χώρο των αντιφασιστικών δυνάμεων δεν φαίνεται να έγινε ιδιαίτερα αισθητή στους απλούς μαχητές στη πρώτη γραμμή των μετώπων, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην τελική έκβαση του εμφυλίου. Μετά την πτώση της διαιρεμένης Βαρκελώνης τον Ιανουάριο του 1939, ο Φράγκο κατέλαβε τη Μαδρίτη στις αρχές του Απρίλη για να κυβερνήσει δικτατορικά την Ισπανία μέχρι το 1975.

Σταύρος Τομπάζος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κύπρου